

## DESETI JUBILEJNI VELEHRADSKI KONGRES

V prostorih zgodovinske Slovanske dvorane, ki je del obnovljene nadškofijske gimnazije v Velehradu na Moravskem in je po letu 1907 gostila vseh devet zborovanj, je bil v dneh od 28. junija do 1. julija 2007 ob obhajanju stoletnega jubileja pripravljen deseti velehradski kongres, srečanje teologov latinskega in vzhodnega obreda. Na grobu sv. Metoda so želeli obnoviti prizadevanje za večje sodelovanje in ovrednotiti prispevek, ki sta ga pri ustvarjanju evropske kulture dala brata Ciril in Metod. Njun pomen pri oblikovanju krščanskih temeljev Evrope je ob več priložnostih poudaril papež Janez Pavel II., na poseben način leta 1990, ko je nekaj mesecev po padcu berlinskega zidu obiskal Velehrad. 22. aprila 1990 je v homiliji dejal: »V Velehradu (kot na primer na Monte Cassinu, od koder je sv. Benedikt zgradil latinsko Evropo) odkrivamo vogelni kamen evropske edinosti, kjer sta solunska brata za vedno vtisnila rimsko in bizantinsko izročilo. Oba velika prispevka, oboje izročil, čeprav sta različni, pripadata drug drugemu. Skupaj oblikujeta krščansko Evropo – nekdanjo in sedanjo.« Osrednje vodilo tokratnega zborovanja je bilo izraženo v geslu Za večjo solidarnost med kristjani v Evropi.

Prvi unionistični kongres je bil pripravljen v Velehradu od 25. do 27. julija 1907 na pobudo metropolita Galicije in Lvova Andreja Šeptitskega, ki je bil po vsej Evropi poznan po svojih unionističnih prizadevanjih. Na kongresu so sodelovali teologi iz Poljske, Rutenije, Rusije, Hrvaške, Slovenije in Slovaške. Kot program so si začrtali, da se bodo srečevali vsaki dve leti. Pri iskanju poti za večjo edinost med kristjani so se sklicevali na apostolsko delo solunskih bratov, to je na krščanstvo pred velikim razkolom, ko je kot središče povezanosti veljal Rim, a so že priznavali različnost kot sestavni del katoliške skupnosti. Druga polovica 19. stoletja je prinesla več tisočletnih jubilejev, ki so bili zgodovinski okvir za praznovanje in ohranjanje dediščine solunskih bratov: 863 – njun prihod na Moravsko, 869 – ustanovitev škofije na Moravskem in smrt sv. Cirila, 885 – smrt sv. Metoda. Isti jubileji so bili priložnost za temeljito prenovo velike bazilike in za vrsto drugih pobud, ki so segale na področje pastorale, verske preнове, organizacijskih in kulturnih dejavnosti. Ob nekaterih posameznikih je bilo gibalna sila priprave kongresov Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pod varstvom blažene Device Marije (ustanovljeno leta 1891, v Ljubljanski škofiji od 1909), čigar temelj je bila molitvena Bratovščina sv. Cirila in Metoda, za katero je dal pobudo lavantinski škof Anton Martin Slomšek. Zborovalci so večkrat poudarili pomen, ki ga je pri gibanju za povezovanje kristjanov dal škof Slomšek, poleg njega so h gibanju veliko

prispevali še Peter Jakovljevič Čaadajev v Rusiji, Ivan Sergejevič Gagarin v Parizu in Josip Juraj Strossmayer med Hrvati. Pomemben sad takšnih prizadevanj je bila enciklika o sv. Cirilu in Metodu Grande munus, ki jo je leta 1880 objavil papež Leon XIII. V obdobju avstrijske monarhije sta bila pripravljena še kongresa v letih 1909 in 1911, med dvema vojnama pa leta 1924, 1927, 1932 in 1936. Načrtovani osmi kongres, ki naj bi bil spomin na 500-letnico koncila v Firencah, je zaradi vojnih dogodkov odpadel (1939). Po drugi svetovni vojni so navdušeni delavci za krščansko edinost, ki so želeli ohraniti predvojno izročilo, v Velehradu pripravili dve manjši srečanja: leta 1946 in 1947. Ker so bile dejavnosti Cerkve na Moravskem zaradi nastopa komunističnih oblasti onemogočene, so bila po prizadevanju prof. Františka Dvornika pripravljena tri manjša zborovanja med izseljenci v ZDA: v letih 1956, 1957 in 1959 v benediktinski opatiji sv. Prokopija, Lisle, Illinois.

Po zavzemanju uglednega moravskega duhovnika in poznejšega olomuškega nadškofa Antona Cirila Stojana (umrl je leta 1923) je Velehrad tako postal kraj ohranjanja bogate dediščine svetih bratov ter hkrati priložnost, da so se predstavniki pravoslavnega vzhoda seznanjali s katoliškim zahodom in skupaj iskali odgovore na odprta vprašanja. Božji služabnik nadškof Stojan, po katerem se imenuje vrsta ustanov na Moravskem in za katerega se je začel postopek za prištetje med blažene, je našel močnega podpornika za pripravo srečanj v metropolitu Andreju Šeptitskem, voditelju ukrajinske grko-katoliške skupnosti (umrl leta 1944). Mons. Stojan je pridobil in obnovil nekdanji samostan cistercijanov v tem kraju in v njem ponudil prostor za srečanja. »Vsakoletna teološka srečanja so Stojanu nudila priložnost, da je vzgajal in vodil nov rod duhovnikov v duhu ciril-metodijske ideje, ob stalnem spoštovanju želje po edinosti v veri. Ideja zedinjenja je bila navzoča v številnih redovnih skupnostih, a delo je bilo razdrobljeno. Zato je Stojan predlagal unionistične kongrese v Velehradu,« je v pozdravnih besedah izrekel mons. Jan Grabner, sedanji nadškof-metropolit v Olomoucu, ki je hkrati s kard. Lubomírom Husarjem, voditeljem sinode grko-katoliške Cerkve v Ukrajini bil sklicatelj jubilejnega velehradskega shoda. Po besedah nadškofa Graubnerja so »velehradski kongresi postavljali v prvo vrsto teološke cilje, ki so vplivali na celotno Cerkev. Oblikovali so splošna načela, na temelju katerih so gradili koncept cerkvene edinosti in njeno prenavo. Kazali so smer nadaljnega teološkega dela, ki se je v polni meri pokazalo na drugem vatikanskem cerkvenem zboru.« Metoda dela na kongresu je bil poglobljen in celovit dialog, tudi s pravoslavnim svetom, ki je bil hkrati tudi največji dosežek vsega velehradskega dogajanja. Za načrtno in strokovno spremljanje dela je bila leta 1910 ustanovljena Velehradska akademija (za zgled so začetniki vzeli nemško Görres Gesellschaft). Gradivo kongresov je izhajalo v zbirki Acta conventus Velehradensis. Ugledni

teologi, ki so se navdihovali ob kongresnih pobudah in se zanimali za krščanstvo med vzhodnimi Slovani, so svoja znanstvena dela objavljali v zbirki *Acta Academiae Velehradensis*.

Že od vsega začetka je velehradsko dogajanje imelo številne simpatizerje tudi med Slovenci. Pri izvedbi kongresov in širjenju idej, ki so se utrjevale med zborovalci ter njihovem teološkem potrjevanju, je opravil zgodovinsko nalogo dr. Franc Grivec, profesor na ljubljanski Teološki fakulteti in ugleden teološki mislec, »veliki slovenski teolog 20. stoletja«, kot ga je leta 2002 imenoval papež Janez Pavel II. Grivec je bil aktivni udeleženec vseh kongresov, pobudnik in nato sodelavec Velehradске akademije za študij vzhodnega krščanstva in avtor številnih prispevkov, ki so jih objavile njene publikacije. Intenzivno je duha kongresnih zborovanj presajal na slovenska tla, organiziral podobna srečanja (med temi je bil najbolj odmeven kongres za vzhodne študije v Ljubljani leta 1925) in skrbel za uveljavljanje kongresnih spoznanj. Kot sodelavec cerkvenih publikacij in pobudnik revije *Kraljestvo Božje* je postavil tisk v službo krščanskega zedinjenja in večjega sodelovanja med Slovani. Bil je redni predavatelj na znanstvenih srečanjih v Pragi, Bratislavi, Brnu, Olomoucu, Prešovu in drugod. Leta 1929 je bil imenovan za dopisnega člana Slovanskega inštituta v Pragi in bil leta 1948 ob praznovanju 600-letnice Karlove univerze v Pragi promoviran za častnega doktorja iste univerze.

Vsemu dogajanju ob 100-letnici velehradskih kongresov so dali pečat številni udeleženci iz Ukrajine, voditelji tamkajšnje Katoliške univerze, okoli dvajset škofov in metropolitov, domala vsi škofje in nadškofje obeh obredov iz Češke, Moravske in Slovaške, grko-katoliški škofje iz Bolgarije, Romunije in Poljske, profesorji Papeškega vzhodnega inštituta iz Rima ter predstavniki teoloških šol iz vseh omenjenih dežel. Navzoči so bili škofje, ki vodijo škofije vzhodnega obreda med izseljenci v zahodni Evropi in v Severni Ameriki. Med udeleženci so bili tudi člani ukrajinske pravoslavne Cerkve moskovskega patriarhata. Svojo odsotnost so opravičili škofje, ki vodijo grko-katoliške skupnosti na tleh nekdanje Jugoslavije. Zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja je moral udeležbo zadnji trenutek odpovedati kard. Husar.

Predavanja so pokazala osrednje teme pozornosti. Metropolit Estonije Stephanos je govoril o viziji *Communio Ecclesiarum* za sodobno Evropo. Viljem Judak, škof iz Nitre, je podal svoj pogled na očiščenje spomina in spravo. Člana ukrajinske pravoslavne Cerkve Petro Zujev in Konstantin Sigov sta predstavila pravoslavni pogled na zdravljenje ran in na ukrajinske žrtve zaradi zvestobe resnici in edinosti. Ivan Dacko, predsednik Ukrajinske katoliške univerze, je orisal ekumenski pogled metropolita A. Šeptitskega, prof. Michael Altrichter pa ekumensko vizijo metropolita A. C. Stojana. Prispevek Ukrajinske katoliške univerze sta dala še njen rektor Boris Gudziak (govoril je o solidarnosti med evropskimi kristjani)

in Antoine Arjakovsky, voditelj ekumenskega inštituta na isti univerzi; predavanje je namenil ekumenski razsežnosti socialne pravičnosti. Z odmevnim predavanjem je nastopil p. Marko Ivan Rupnik, profesor na Papeškem vzhodnem inštitutu in voditelj Centra Aletti v Rimu; predaval je o poklicu slovanskih kristjanov v dokumentih papežev Janeza Pavla II. in Benedikta XVI. Kongresno dogajanje sta zaznamovala kardinala Tomaš Špidlik (imenovali so ga 'patriarh moravske duhovščine') in Miroslav Vlk; prvi s predavanjem o aktualnosti delovanja bratov Cirila in Metoda, drugi s predstavitvijo vizije, ki bi jo lahko danes evropski družbi prispeval njen slovanski del ter obnovljena velehradski srečanja. Poleg plenarnih predavanj so velehradski kongres sestavljale delovne skupine: *Communio Ecclesiarum* v Evropi, sporočilo velehradskih kongresov za naš čas, prihodnost Evrope v luči evangelija (očiščenje spomina), ekumenske perspektive o sodelovanju med kristjani v Evropi, pričevanje mučencev (zgleđi sodelovanja med kristjani v zgodovini) in sodobni pastoralni trenutek – izzivi za ekumensko delo.

Udeležencem kongresa je poslal posebno poslanico kard. Walter Kasper, voditelj Papeškega sveta za krščansko edinost, ki je spomnil na mesto svetih bratov kot sozavetnikov Evrope in njun pomen pri utrjevanju krščanstva (poslanico je posredoval p. Milan Žust, svetovalec omenjenega papeškega sveta in sodelavec Centra Aletti). »Krščanska identiteta ni abstraktni sistem naukov in predpisov; je oseba Jezusa Kristusa. Ni krščanstvo kot takšno, temveč je to Jezus Kristus. Namen tistih, kot na primer sv. Pavla, ki so prinesli krščanstvo v Evropo, ni bil ustvarjanje krščanske kulture, temveč oznanjati vero v Jezusa Kristusa. V določenem smislu je krščanska kultura, če se tako izrazimo, nastala kot dodaten sad. Danes ne more biti drugače. Prenovo Evrope je mogoče doseči le prek ponovne evangelizacije. To bo pomenilo ponovno inkulturacijo vere in prenovo evropske kulture, to je novega obraza Evrope, katerega temeljni značilnosti bosta solidarnost in medsebojno razumevanje,« je v poslanici zapisal kard. Kasper.

Jubilejni velehradski kongres je na izviren način izražal duha začetnikov. Predavanja so spremljale razprave, posveti, delo v skupinah, priprava skupnih besedil in slovesna bogoslužja v baziliki Marijinega vnebovzetja in bratov Cirila in Metoda. Močna ukrajinska skupina je poskrbela za lepa bogoslužja, petje, svoj prispevek za izvorno ekumensko čutenje pa so prispevali tudi gostoljubni domačini. Željo in potrebo po nadaljnjem sodelovanju in vključevanju slovanske razsežnosti v evropski prostor ter pri prenavljanju krščanskih korenin Evrope je poudarila zaključna izjava, kjer je vodilo Za večjo solidarnost med kristjani v Evropi dobilo izraz v načelu Enotnost v potrebnih stvareh, svoboda v dvomih, v vsem pa ljubezen. »Udeleženci desetega velehradskega kongresa čutimo odgovornost, da spomnimo kristjane na našo skupno duhovno de-

diščino in poudarimo pomembnost ekumenskega pričevanja svetih slovanskih apostolov Cirila in Metoda. Ker predstavljamo krščanske Cerkve vzhodnega in zahodnega izročila, želimo dati skupno pričevanje evangelija Evropi in celotnemu svetu. Na kristjane v Evropi se obračamo s povabilom, da gojijo medsebojno prijateljstvo in solidarnost, ki izhajata iz ljubezni Očeta, v polni meri razodete v edinorojenem Sinu in podarjeni Cerkvi po delovanju Svetega Duha,« so udeleženci kongresa zapisali v zaključni izjavi. »Verjamemo, da bosta bratstvo in solidarnost med kristjani postala za evropske narode najboljšo znamenje in zgled zdravljenja ran in sprave, medsebojnega odpuščanja in vračanja k avtentičnim vrednotam. Samo z medsebojnim sodelovanjem bodo kristjani imeli moč, da Evropo spomnijo na njene krščanske korenine in da poudarjajo svoje poslanstvo pri širjenju demokracije, pravičnosti, miru in bratstva v službi svetu.« V sklepni izjavi so se udeleženci obvezali, da bodo delali za večje medsebojno spoštovanje in solidarnost med vsemi krščanskimi skupnostmi; da se bodo izogibali izjav ali objav, ki bi bile žaljive za kristjane z drugačnim izročilom; da bodo pospeševali in širili izročilo sv. Cirila in Metoda, ki je skupno tako katoličanom kot pravoslavnim; da bodo načrtno delali za uveljavljanje ekumenskih idej, ki jih je v svojem učenju pokazal papež Janez Pavel II.; da bodo skupaj organizirali in sodelovali v socialnih in karitativnih projektih, ki bodo v prid socialno najbolj ogroženih, priseljencev, bolnih in drugih; da bodo namenjali posebno skrb skupnemu pastoralnemu delu za mešane zakonske zveze in pospeševali njihovo polno vključevanje v cerkveno življenje; da bodo širili globoko spoštovanje za dostojanstvo vsake človeške osebe in vrednoto človeškega življenja na vseh stopnjah njenega razvoja, od spočetja do naravne smrti. Predvideno je sodelovanje pri pripravi publikacij, v katerih bodo kristjani različnih skupnosti nepristransko predstavili sporna vprašanja in zgodovinska dogajanja. Na poseben način so izrazili ekumensko solidarnost s kristjani v Belorusiji in duhovno podporo njihovim prizadevanjem za pričevanje evangeljskega življenja. Pri tem so spomnili, da so beloruski teologi od vsega začetka kazali zanimanje za dogajanje v Velehradu (njihovo sodelovanje se je začelo na petem kongresu leta 1927), da so ideje velehradskih kongresov odmevale na konferencah v Pinsku (pripravljene so bile v tridesetih letih 20. stoletja) in da je bilo živo izročilo bratov Cirila in Metoda navzoče na konferencah, ki so jih vsako leto s podporo beloruske pravoslavne Cerkve organizirali v Minsku. Solidarnost so izrazili z ekumenskim patriarhom Bartolomejem I. iz Carigrada in kristjani v Turčiji, ko se zavzemajo za širjenje evangeljskega sporočila v nenaklonjenih pogojih. Turški vladi so naslovili pismo, s katerim dajejo podporo patriarhu in njegovemu zavzemanju za temeljne pravice pri izpovedovanju vere in posebej njegovi pravici, da obnovi bogoslovno šolo v kraju Halki.

Pri izvedbi tokratnega srečanja je sodelovala jezuitska redovna skupnost, ki od leta 1890 vodi župnijo in škofijsko gimnazijo v Velehradu. Prostor nekdanje cisterce v teh mesecih dobivajo novo podobo in odpirajo vrata obnovljeni škofijski izobraževalni ustanovi (komunistične oblasti so gimnazijo ukinile v letu 1950, prostori pa so bili namenjeni bolnikom z duševnimi motnjami). Ob baziliki, cerkvi sv. Cirila, lapidariju, romarskem domu (ki se imenuje po nadškofu Stojanu) in več drugih cerkvenih ustanovah Velehrad še danes ohranja značaj pomembnega duhovnega središča. Če je jubilejni kongres želel biti predvsem spomin na pomembne zgodovinske dogodke, je hkrati ponudil priložnosti za osebna srečanja, dialog in za nadaljnje sodelovanje.

Bogdan Kolar